

FENOMEEN V/D WEEK

FILOSOFIE DE ONGRIJPBAARHEID VAN WATER

De vloeibare wereld

Alles stroomt, zei Herakleitos. De Griekse filosoof was met Thales van Milete een van de eersten die aandacht had voor water. De Nederlandse filosoof René ten Bos schreef een volledig boek over het ongrijpbare element.

IGNAAS DEVISCH

De auteur: hoogleraar filosofie in Nijmegen. Schreef eerder onder meer *Het geniale dier en Stille, geste, stem*.
Het boek: de wereld is even ongrijpbaar als water, maar we moeten stoppen met grijpen en proberen te raken.
ONS OORDEEL: helder als pompwater, toegankelijk als de zee.
★★★★

Water. De titel van het boek van René ten Bos is even eenvoudig als complex. Wat hebben wij met water en hoe denken we erover na? Met die vragen gaat de Nijmeegse hoogleraar filosofie René ten Bos aan de slag in zijn nieuwste boek. Na *Het geniale dier* dat in Nederland een hit werd, was het uitkijken naar een nieuwe turf over een thema dat door ten Bos op de hem eigen 'contraire' wijze zou worden benaderd. Water dus. Dat is een thema dat niet alleen in Nederland ertoe doet. Waarom, zo vraagt de auteur zich af, denken we zo weinig na over water? Tenslotte heeft Thales van Milete, de eerste filosoof, water als het stichtende natuurelement van de wereld naar voren geschoven. Maar daarna, zo schrijft Ten Bos, is het lang zoeken geweest naar filosofen die water als een thema in hun oeuvre hebben ingewerkt. Er is uitvoerig nagedacht over zoveel zaken, maar niet over water. Is het omdat we water associëren met onguur volk, of zedelijk verval? Schippers-

volk staat zelden hoog op de sociale ladder. Waarom de filosofen het water links lieten liggen, is een interessante en opvallend fundamentele vraag. Water vliet en beweegt terwijl filosofen graag vaste grond onder de voeten hebben. Een grond staat voor een fundament, een begin dat alles veroorzaakt of toch minstens verklaart. Zo vertelt ten Bos hoe Plato's *Staat* begint met Socrates die afdaald naar de haven, om er niet lang te blijven. Waterige oorden zijn niet te vertrouwen, lieden van allerlei slag maken er de dienst uit en niemand die er goed weet wat voornaamheid is. Dat Thales niet ernstig werd genomen, heeft bijgevolg een filosofische reden waarvoor Plato absoluut mee verantwoordelijk is; Plato was bij uitstek de filosoof die dacht dat we alleen kennis opbouwen is door de studie van de essentie van volmaakte, niet-bewegelijke dingen. Water hoort daar niet bij, het heeft geen identiteit.

Watervrees
Water symboliseert de diversiteit - letterlijk: 'wat alle kanten opgaat' terwijl de Griekse filosofen op zoek gaan naar universaliteit - 'het naar één kant sturen'. Ten Bos toont de moeilijkheid die water voor ons te wegbrengt: wat we ervaren is verandering, geen orde, die denken we alleen maar. En juist daarom is water zo'n uitdaging voor het denken: het laat zich niet ordenen. Het leidt tot een 'thalassofobie', aldus Ten Bos: de zee wordt een taboe voor het denken en het water als categorie leidt een zwerwersbestaan doorheen de geschiedenis van de westerse filosofie.

Waarom hebben filosofen schrik voor water? © Carl De Keyser

Natuurlijk werd en wordt het water gethematiseerd maar dan vanuit de marge, of op plaatsen waar je het niet verwacht, zoals bij Dante die schrijft over water als de hel. En zo weet Ten Bos nog een aantal onverwachte plaatsen aan te wijzen waarbij water ter sprake is gekomen. In een zeer meegaande en toegankelijke schrijfstijl brengt hij de lezer binnen in hoe wij en de filosofen in het bijzonder, over water hebben nagedacht. Zo opent hij op een hoogste originele manier een thema dat er ogenschijnlijk niet toe doet, tenzij in termen van management en economie: hoe water te beheersen en het tot onze dienst te stellen. Maar nadenken over water, nee, geef toe, dat doen we niet, maar na dit boek wordt het onmogelijk om er niet over te denken. Dat is tenslotte waarover fi-

losofie altijd zou moeten denken: de horizon van ons denken openen en ons vragen in het gezicht werpen die er toe doen. Dat doet ten Bos met grote gretigheid. In de detailanalyse van enkele fragmenten van Thales en van Herakleitos is het smullen: de kracht van Ten Bos' filosofie is er in gelegen dat hij uit filosofische fragmenten die alom bekend zijn, toch nieuwe zaken haalt die te denken geven en zijn interpretatie daarbij op een zeer heldere manier aan de lezer voorlegt. Hij wisselt voortdurend af tussen hedendaagse filosofen en antieke wijsgeren. Zo maakt hij een citaat van Empedokles helder aan de hand van Deleuze en Guattari of Michel Serres. Op zo'n moment verzanden de meeste auteurs in abstracties, maar dan is Ten Bos juist op zijn best; hij zou waar-

schijnlijk Heidegger aan een vierjarige kunstenaar uitleggen.
Niet grijpen maar raken
Waar is het de auteur nu uiteindelijk om te doen? We moeten af van het dualisme tussen het water en het droge, tussen zee en land, en wel omwille van een zeer duidelijke reden: de ongrijpbaarheid van water wijst op de inherente meervoudigheid van onze wereld en het wordt hoog tijd dat we hieraan recht doen. Een denken en een cultuur die geen oog hebben voor die meervoudigheid zullen uiteindelijk tegen zichzelf aan lopen. Dat is zowat het tegendeel wat Plato en met hem een hele geschiedenis voor ogen heeft gehouden: pas door iets vast te grijpen, zullen we begrijpen; of we zijn, zoals

Kant stelde, niet uitgerust voor het vloeibare. Niet grijpen maar raken is de boodschap waarmee Ten Bos zijn boek eindigt: water raakt aan alles maar grijpt niets definitiefs vast. Tegen de verstarring van het denken in, pleit hij voor een radicale ommekeer: de meervoudigheid en de vloeibaarheid zijn inherent aan de wereld. Tijd om ze ook in ons denken, nee geen 'vaste' plaats te geven, maar ze aan ons denken te laten 'passeren', eerder dan er zelf aan voorbij te gaan.

RENÉ TEN BOS
Water. Een geofilosofische geschiedenis.
Boom, 380 blz., 34,90 €.

We moeten af van het dualisme tussen het water en het droge, tussen zee en land

STIJGER&DALER

DE STIJGER
In de slijpstream van Thomas Piketty's succesboek 'Kapitaal in de 21e eeuw' doet ook **De kleine Piketty** van de Nederlandse journalisten Wouter van Bergen en Martin Visser het goed. Het boekje van 80 bladzijden is een samenvatting en introductie, handig voor wie de 700 bladzijden van het gewone boek niet wil lezen. Want tijd is geld, ook in deze eeuw.

DE DALER
Ook econoom Paul De Grauwe kan in **De limieten van de markt** niet om Piketty en het thema van de ongelijkheid heen. Het is een voortdurend slingeren tussen markt en staat, en waar sommigen nog altijd hopen dat de 'onzichtbare hand', het monster van Loch Ness, wel tussenbeide zal komen, betoogt De Grauwe dat de overheid niet te verlegen moet zijn in het repareren van economische systeemfouten.

FICTIE & LITERAIRE NON-FICTIE INFORMATIEVE NON-FICTIE

1	Pieter Aspe Zonder voorschrift Manteau	Thomas Piketty Kapitaal in de 21e eeuw De Bezige Bij	↑
2	Griet Op de Beeck Kom hier dat ik u kus Prometheus	Snoecks 2015 Snoecks	↑
3	Santa Montefiore De witte duif Meulenhoff Boekery	Dirk De Wachter Liefde. Een onmogelijk verlangen? Lannoo	↓
4	Nicci Gerrard Huis van herinneringen Meulenhoff Boekery	Marijke Libert Buitengewoon Maggie De Block Manteau	↑
5	Paolo Giordano Het zwart en het zilver De Bezige Bij	Paul De Grauwe De limieten van de markt Lannoo	↓
6	Griet Op de Beeck Vele hemels boven de zevende Prometheus	Wouter van Bergen & Martin Visser De kleine Piketty Business Contact	↑
7	Ria Maes & Sofie Maertens Doodgezwegen Borgerhoff & Lamberigts	Baptist de Pape The power of heart Kosmos	↑
8	Luc Deflo Macht Borgerhoff & Lamberigts	Keri Smith Wrick this journal Spectrum	↑
9	Paulo Coelho Overspel Arbeiderspers	Johan Op de Beeck Napoleon Manteau	↑
10	James Dahner De labirintrenner Querido	Iedereen klassiek Borgerhoff & Lamberigts	↑

Bron: GfK Retail Technology en Boek.be

WEG MET BOEKEN

DOE DE BOEKEN TOE EN GA LITERAATUUR BELEVEN

1 HASSELT
Komende zondag 16 november opent het Literair Museum in Hasselt de tentoonstelling 'Van Grimm tot Sinterklaas' met illustraties van de Nederlandse illustratrice **Charlotte Dematons**. In *Nederland* (Lemniscaat) bracht Dematons haar geboorteland in beeld. Ook in het grote prentenboek *Sinterklaas* en haar illustraties bij de sprookjes van Grimm is veel te zien. De expo toont de originele tekeningen voor de verzamelde sprookjes van *Grimm* (Zilveren Pensel), *Sinterklaas* (Gouden Pensel) en *Nederland*. Op de opening om 14 uur zal Dematons signeren, vertellen en tekenen voor lezers van verschillende leeftijden. Reserveren via literairmuseum@skynet.be

2 BRUSSEL
'We bewaren brieven om ze nooit meer te herlezen, en uiteindelijk vernietigen we ze uit overwegingen van privacy, waarmee de mooiste en indringendste levenstekenen onherstelbaar voor onszelf en voor anderen verloren gaan.' Dat schreef Goethe ooit. Hij wordt geciteerd door de Britse non-fictieauteur Simon Garfield in zijn nieuwste boek *Ode aan de brief*. Ook zijn collega Shaun Usher wijdde een boek aan het **brievenre:** met *Brieven van belang*. Beide heren komen op 21 november om 12.30 uur hun boek voorstellen in Brussel. Ook de Nederlandse schrijver Tommy Wieringa komt er zijn liefde voor de brief betuigen. www.deburen.eu/nl

3 ANTWERPEN
De nacht van VONK, op 22 november vanaf 20.30 uur, kondigt zich aan als een 'literaire nacht waar de vonken vanaf springen'. Tientallen auteurs en muzikanten verleiden u met verrassende acts en nieuwe talenten. Een live-radio-show, het Poëziebord, een audioparcours met *war poems*, een pop-upbar, poëziefilms en een 'slow book festival'... er is voor elk wat wils. Met onder anderen Wim Helsen, Leonard Nolens, Joost de Vries, Ivo Victoria, Marnix Peeters, Joke van Leeuwen, Erik Spinoy, Annelies Verbeke, Jeroen Olyslaegers, Maud Van Hauwaert, Stijn Vrancken en Lies Van Gasse. www.destudio.com

WEB

Alle blinkende kersen lijken op elkaar

Het is nooit leuk om op een feestje te arriveren en de hand te moeten schudden van iemand die dezelfde trui draagt. Dat geldt ook voor boeken. De Nederlandse journaliste Cathelijne Esser vult haar geestige blog *Bookalikes* met boekomslagen die op elkaar lijken. Ze gebruiken dezelfde foto of ze drijven op dezelfde grafische grondslag. 'A good idea never comes alone', is Essers tagline, maar als een cover echt een goed idee is, dan is de kans toch groter dat die wel alleen komt. Want je neemt grote risico's als je clichés op een omslag plaatst. Niet zelden worden boeken opgetooid met kleurrijke vlinders, bonte

tulpen, gefotoshopte ogen of gestileerde gloeilampen. Ook het bebloede uniform van Franz Ferdinand is ondertussen vaak gebruikt. En er zijn stilaan meer dan genoeg blinkende kersen sensueel tussen blinkende vrouwenlippen, reddingsboeien, bebaarde oude mannen in profiel, meisjes met een rode jas in een wit sneeuwveld, details uit een schilderij van Hopper en vellen papier in een schrijfmachine. Wie nog andere *bookalikes* kent, mag ze melden aan Esser. Maar misschien kunnen ontwerpers ervoor zorgen dat dat niet meer hoeft. (hcn) http://bookalikes.wordpress.com

COLOFON

★★★★ onmisbaar ★★★★★ uitstekend
★★★ goed ★★ net niet ★ zwak

Hoofdredacteurs: Bart Sturtewagen, Karel Verhoeven - **Chef DSL:** Veerle Vanden Bosch - **Artdirector:** Johan Dockx **Redactie:** Hans Cottyn, Peter Jacobs, Karel De Weerd (fotoredactie), Celine Poppe (vormgeving) - **Medewerkers:** Marijke Arijis is literair vertaalster Frans en Spaans, Jan Desloover is chef fotoredactie van *De Standaard*, Ignaas Devisch is professor medische filosofie en ethiek aan de UGent, Sofie Gielis is recensente, Luuk Gruwez is dichter en poëzierecensente, Vanessa Joosen is onderzoeker kinder- en jeugdliteratuur aan de Universiteit Antwerpen, Kathy Mathys is recensente, Katrien Steyaert is freelancejournaliste - **Coverfoto:** © Bruno Barbey/Magnum **Contact:** veerle.vanden.bosch@standaard.be, 02-467.22.66